

บทที่ 5

มาตรการในการลดผลเสียของการอพยพแรงงาน ระหว่างประเทศ

1. ความนำ

เนื่องจากการอพยพแรงงานระหว่างประเทศนั้นมีทั้งผลดีและผลเสีย และการเคลื่อนย้ายของกำลังแรงงานจากเขตที่ยากจนไปสู่เขตที่ร่ำรวยซึ่งมีโอกาสทางเศรษฐกิจดีกว่านั้น จะเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติไม่อาจขัดขวางได้ นอกจากนี้การจะใช้มาตรการรุนแรงห้ามการอพยพเข้าหรือออกนั้นก็ไม่ใช่สิ่งพึงประสงค์สำหรับประเทศเสรีด้วย ดังนั้นจึงควรมีมาตรการที่จะลดผลเสียจากการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ (ถ้าหากมี) ให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อที่จะได้รับผลดีจากการเคลื่อนย้ายแรงงานขึ้นให้มากที่สุด

มาตรการที่ควรดำเนินการเพื่อบรรลุดูประสงค์ข้างต้นนั้น อาจแยกได้เป็นมาตรการสำหรับประเทศที่มีผู้อพยพออกเป็นจำนวนมาก กับมาตรการสำหรับประเทศที่มีผู้อพยพเข้าเป็นจำนวนมาก ดังต่อไปนี้

2. มาตรการที่ควรดำเนินการในประเทศที่มีผู้อพยพออก

2.1 การเพิ่มค่าจ้างและเงินเดือน

ในการอพยพทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้น สิ่งจูงใจสำคัญที่สุดให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานก็คือ ความแตกต่างในระดับค่าจ้างและเงินเดือนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะระหว่างประเทศที่พัฒนาระดับสูง กับประเทศด้อยพัฒนานั้น ความแตกต่างในระดับค่าจ้างและเงินเดือนจะมีมากจนแม้แต่งานที่หนักและรายได้ต่ำสุดในประเทศพัฒนาแล้วซึ่งถือว่าเป็นงานที่ไม่พึงปรารถนาทางสังคม (Socially Undesirable Job) ในประเทศนั้นก็ยังสามรถดึงดูดใจให้แรงงานจากประเทศด้อยพัฒนาเข้ามาทำได้เป็นอันมาก¹ เพราะระดับค่าจ้างดังกล่าวยังสูงกว่าในประเทศด้อยพัฒนานั้นเอง

¹International Labour Organization, *Migration of Workers as an Element in Employment Policy* (Geneva : International Labour Office, 1973) p.81

นอกจากแรงงานไร้ฝีมือจะอพยพออกจากประเทศด้อยหรือกำลังพัฒนาเพื่อไปแสวงหา
ค่าจ้างที่สูงกว่า การสูญเสียที่สำคัญยิ่งกว่านั้นสำหรับประเทศกำลังพัฒนาก็คือ การสูญเสียกำลังคนที่มี
มีความรู้ความชำนาญระดับสูงออกไป เนื่องจากระดับค่าจ้าง และเงินเดือนของบุคคลประเภทดังกล่าวนี้
ในประเทศพัฒนาแล้วนั้นสูงกว่าในประเทศด้อยหรือกำลังพัฒนามาก และแม้แต่ประเทศพัฒนาแล้ว
ด้วยกัน แต่ระดับการพัฒนาต่างกันก็ยังสามารถดึงดูดกำลังคนระดับสูงไปจากกันได้ด้วย ความแตก
ต่างเช่นนี้มีตัวอย่างเช่นกรณีของอังกฤษซึ่งต้องสูญเสียแพทย์ให้กับสหรัฐฯ เป็นอันมาก เพราะรายได้
ของแพทย์ในสหรัฐฯ สูงกว่าอังกฤษกว่า 3 เท่า เป็นต้น²

ส่วนในประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน โอกาสที่ความแตกต่างในค่าจ้างจะดึงดูดแรงงานฝีมือ
และกึ่งฝีมือออกไปจากกันก็มีมากเช่นกัน เช่นกรณีที่แรงงานประเภทช่างก่อสร้างเคลื่อนย้ายจากไทย
และฟิลิปปินส์ไปสู่ประเทศตะวันออกกลางเป็นอันมาก หรือกรณีที่แรงงานบางประเภทของไทย
เช่น แรงงานในโรงงานทอผ้า, ช่างซ่อมเครื่องบิน และช่างต่อเรือ เคลื่อนย้ายไปทำงานในสิงคโปร์
ซึ่งระดับค่าจ้างสูงกว่ามาก

จากการที่เงินเป็นสิ่งสนใจสำคัญในการอพยพนี้เอง จึงอาจเป็นไปได้ว่าเงินย่อมสามารถแก้ปัญหา
การอพยพออกได้ โดยเฉพาะในการอพยพของกลุ่มแรงงานที่จะเป็นผลเสียต่อการดำเนินเศรษฐกิจ
หรือภาวะสังคมของประเทศอย่างร้ายแรง แต่ทั้งนี้มิใช่หมายความว่า ค่าจ้างและเงินเดือนที่จะเพิ่มขึ้น
เพื่อแก้การอพยพออกนั้นจะต้องเพิ่มสูงถึงระดับที่เป็นอยู่ในต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะความผูกพันของ
แรงงานกับสังคมของประเทศบ้านเกิดมีมากอยู่แล้ว ถ้าความแตกต่างในรายได้ระหว่างประเทศลดลง
มากพอ เขาก็ยินดีที่จะกลับมาอยู่กับสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคยมากกว่า ตัวอย่างเช่น มีการวิเคราะห์
ว่าการเพิ่มเงินที่จ่ายให้กับแพทย์อังกฤษขึ้นอีกเพียงราว 20% ต่อปี การอพยพก็จะลดลงจนเหลือน้อย
มาก หรือกรณีของกรีซนั้นมีการสำรวจพบว่าผู้ประกอบวิชาชีพเฉพาะระดับสูงยินดีกลับมาประเทศ
ของตน ถ้ารายได้สูงขึ้นแม้จะเป็นเพียง 1/4 หรือ 1/5 ของรายได้ที่เขามีโอกาสได้รับในต่างประเทศ
ก็พอ³ และในกรณีของประเทศไทยนั้น ถ้ามีการเพิ่มระดับค่าจ้างขึ้นอีก แม้จะไม่สูงถึงระดับใน
สิงคโปร์ก็น่าจะดึงดูดแรงงานที่สำคัญบางประเภท เช่น ช่างซ่อมเครื่องบินกลับมาได้

อย่างไรก็ตามการจะเพิ่มค่าจ้างและเงินเดือนขึ้นนั้นไม่ใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย เนื่องจาก
ประเทศที่มีผู้อพยพออกนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นประเทศที่ยากจนหรือด้อยพัฒนาอยู่แล้ว การจะเพิ่มระดับ
ค่าจ้างและเงินเดือนของแรงงานส่วนใหญ่ขึ้น โดยเศรษฐกิจไม่ได้พัฒนาไปมากพอย่อมไม่อาจทำได้

²Walter Adams and Joel B. Dirlam in *The Brain Drain*, ed. Walter Adams (New York : The Macmillan Co.,
1968), p.248

³Ibid., p.249

2.2 การเพิ่มโอกาสทางอาชีพ

สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้แรงงานอพยพออกก็คือการขาดโอกาสทางอาชีพในประเทศบ้านเกิด ซึ่งพื้นฐานสำคัญต่อการขาดโอกาสทางอาชีพก็คือความด้อยพัฒนา ทำให้งานมีไม่เพียงพอสำหรับกำลังแรงงานภายในประเทศ การขาดโอกาสทางอาชีพนี้ทำให้ผู้มีการศึกษาสูงจำนวนมากในหลายประเทศต้องว่างงานหรือไม่ก็ต้องทำงานระดับต่ำที่ไม่ตรงกับความรู้ความสามารถ ตัวอย่างของการขาดโอกาสทางอาชีพในลักษณะนี้ก็คือ กรณีของอินเดียซึ่งการสำรวจในปี 1961 นั้นพบว่า 10.4% ของผู้จบการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคนิคนั้นว่างงาน และ 18.6% ต้องทำงานในอาชีพอื่นที่ไม่ได้ฝึกฝนมา เช่น มีวิศวกรชาวอินเดียซึ่งจบการศึกษาจากสหรัฐฯ กลับต้องไปทำงานเป็นเสมียนพิมพ์ดีด เป็นต้น นอกจากนี้จะไม่มีงานให้ทำแล้ว การขาดโอกาสทางอาชีพยังหมายรวมไปถึงการมองไม่เห็นทางที่จะก้าวหน้าในอาชีพด้วยโดยเฉพาะบรรดาผู้มีความรู้ความชำนาญสูง เนื่องจากสภาพแวดล้อมของการทำงานไม่เหมาะสม เช่นการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าทดลอง ขาดห้องสมุดทันสมัย ขาดผู้ช่วยที่ระดับความสามารถสูงพอ ขาดบรรยากาศที่ส่งเสริมการทำงานและการถูกกีดกันโดยระบบอาวุโส และระบบพรรคพวกเป็นต้น การขาดโอกาสทางอาชีพในความหมายหลังนี้ทำให้ผู้มีความรู้ความชำนาญสูงต้องหาทางที่จะอพยพเมื่อมีโอกาส

เนื่องจากสาเหตุสำคัญของการขาดโอกาสทางอาชีพก็คือ ความด้อยพัฒนา การจะเพิ่มโอกาสทางอาชีพขึ้นจึงหมายถึง การต้องพัฒนาเศรษฐกิจหรือสร้างงานให้มีเพียงพอในทุกๆระดับ ซึ่งคำตอบเช่นนี้เป็นสิ่งที่ยากที่จะเสนอแนะ แต่ยากที่จะทำให้สำเร็จ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งการจะกระทำให้ได้ผลต้องเป็นกระบวนการที่ยาวนานและต้องอดทนมาก นอกจากการพัฒนาแล้วยังต้องมีการปรับปรุงสภาพการทำงานเพื่อให้โอกาสของความก้าวหน้าในอาชีพต่าง ๆ มีมากขึ้นด้วย เช่นการจัดบริการอำนวยความสะดวกด้านการค้นคว้าทดลอง การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการเป็นต้น

2.3 การปรับปรุงนโยบายการศึกษากำลังคน

สาเหตุอย่างหนึ่งของการอพยพแรงงานก็คือ ความไม่สมดุลย์ในตลาดแรงงานและความไม่สมดุลย์นี้ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการผลิตกำลังคนออกมาไม่ถูกประเภท หรือปริมาณไม่ถูกต้องอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 2 อย่างร่วมกัน

ในประเทศต่าง ๆ จำนวนมากโดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนาซึ่งมีผู้อพยพออกเป็นจำนวนมากนั้นปรากฏว่าระบบการศึกษาขาดการวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของประเทศ หรือถ้ามีการวางแผนก็ดำเนินไปอย่างไม่สมบูรณ์เพียงพอ ตัวอย่างเช่น ในฟิลิปปินส์ ช่วงทศวรรษ 1960 นั้นปรากฏว่าจากจำนวนบัณฑิตใหม่ทางการแพทย์ที่ผลิตได้ปีละราว 1,200 คน

นั้นมีเพียง 800 คนที่ขึ้นทะเบียนปฏิบัติอาชีพแพทย์ และ 1/3 ของกลุ่มนี้ก็ยิ่งปรากฏว่าได้อพยพไปยังสหรัฐฯ ในที่สุดด้วย หรือในกรณีของกรีซนั้นก็ปรากฏว่าสัดส่วนของผู้เข้าศึกษาในสาขาต่าง ๆ ไม่เหมาะสมกับความต้องการพัฒนาของประเทศกล่าวคือมีเพียง 8% ของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีวิชาเอกในสาขาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ในขณะที่ 54% ไปหาแน่นอนอยู่ในสาขามนุษยศาสตร์และกฎหมาย⁴

การขาดความยืดหยุ่นในการปรับหลักสูตรให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในความต้องการเพื่อการพัฒนานั้นก็เป็นอีกทางหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์กับอุปทานของกำลังคนที่ผลิตขึ้นได้ เช่นในอดีตอาณานิคมส่วนมากมักเลียนแบบอดีตผู้ปกครองของตนโดยการสอนด้วยหลักสูตรและวิธีการเดียวกันโดยไม่มีการพยายามปรับผลผลิตกำลังคนที่ได้ออกมาให้เข้ากับความต้องการในท้องถิ่นและไม่มีการปรับให้เข้ากับขั้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ด้วย นอกจากนี้ประเทศพัฒนาน้อยส่วนมาก (โดยอาจจะเป็นเพราะความหยิ่งในเกียรติภูมิของชาติ) มักยืนยันที่จะผลิตกำลังคนที่มีความรู้ระดับสูงในปริมาณที่มากเกินไปกว่าความต้องการในปัจจุบันหรืออนาคตอันใกล้ที่จะเป็นไปได้อย่างเหมาะสม และโดยไม่มีนโยบายใด ๆ ด้านการสร้างงานที่ดำเนินการขึ้นเพื่อรับเอาปัญญาชนว่างงานที่เกิดมากขึ้นเรื่อย ๆ จากกระบวนการนี้เข้าไปด้วย

นอกจากนี้การส่งนักศึกษาไปฝึกฝนอบรมในต่างประเทศก็จะยิ่งซ้ำเติมปัญหาให้ซับซ้อนขึ้นด้วยเพราะความรู้ความชำนาญที่ไปได้รับมานั้นมักไม่สัมพันธ์กับความต้องการใช้ภายในประเทศ เช่นเลือกวิชาที่แคบเกินไป และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเกินไปกว่าความสามารถของเศรษฐกิจในประเทศของตนในปัจจุบันเป็นต้น ทำให้นักศึกษาจำนวนมากที่ถูกส่งมาต่างประเทศต้องกลับไปเป็นกำลังคนส่วนเกินอยู่ในประเทศบ้านเกิด เช่นในเกาหลีใต้ปรากฏว่ามีนักฟิสิกส์ทางด้านปรมาณูมากมายทั้ง ๆ ที่ไม่มีงานด้านนี้ให้ทำเป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการส่งคนมาทำการศึกษาด้านที่ไม่สัมพันธ์กับความต้องการของประเทศจะทำให้เกิดการว่างงาน การทำงานต่ำระดับหรือไม่ก็การอพยพออกขึ้น

ข้อสรุปทางนโยบายสำหรับเรื่องนี้ก็คือ จะต้องมีปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อทำการผลิตกำลังคนที่ต้องการออกมาในสัดส่วนที่ถูกต้อง ซึ่งมาตรการดำเนินการเช่นนั้นได้แก่การก่อตั้งสถาบันหรือสนับสนุนเป็นพิเศษแก่สถาบันที่มีอยู่แล้วในประเทศให้ผลิตกำลังคนในสาขาที่เหมาะสมกับความต้องการที่วางแผนไว้ ส่วนผู้ที่จะไปฝึกฝนในต่างประเทศก็พิจารณาให้ไปเฉพาะผู้ไปศึกษาด้านที่จะกลับมาประยุกต์ใช้ได้โดยตรงเท่านั้น นอกจากนี้ก็จะต้องมีการสร้างนโยบายกำลังคนชนิดที่มีการคำนวณปริมาณผลิตทุนมนุษย์เพื่อนำมาใช้ร่วมกับทุนกายภาพ (เครื่องจักรเครื่องมือ) อย่างเหมาะสมขึ้น และปรับนโยบายกำลังคนเหล่านี้ให้เข้ากับแผนพัฒนาฯ ด้วย

⁴ Ibid., p.254

2.4 การปรับปรุงการดำเนินการของตลาดแรงงาน

ความไม่สมดุลย์ของอุปสงค์และอุปทานกำลังคนในแต่ละประเทศ ซึ่งอาจเป็นผลให้เกิดกำลังคนส่วนเกินขึ้นในบางประเทศและทำให้มีการอพยพออกต่อมานั้น สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งอาจเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ของตลาดแรงงาน เช่นในบางประเทศนั้นปรากฏว่าข้อความรู้เกี่ยวกับโอกาสในงานต่าง ๆ นั้นหายาก และเกือบไม่มีเลยจนต้องอาศัยการบอกเล่ากันจากปากต่อปาก ซึ่งภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ การว่างงานอาจเกิดขึ้นได้ในเขตหนึ่งในขณะที่มีการขาดแคลนแรงงานมากมายในอีกเขตหนึ่ง

นอกจากนี้การดำเนินการของตลาดแรงงานที่ไม่มีประสิทธิภาพหรือไม่เป็นธรรมในด้านการคัดเลือกจ้างงาน และเลื่อนตำแหน่งตลอดจนการปลดคนงานของประเทศก็จะเป็นเหตุให้เกิดการจ้างงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพขึ้น และผู้ได้รับผลเสียนี้บางส่วนอาจอพยพออกประเทศ

มาตรการเพื่อแก้ไขในด้านนี้ก็คือ ต้องมีการปรับปรุงการดำเนินการของตลาดนับตั้งแต่ทั่วโลก และการจัดองค์การในการคัดเลือกจ้าง และเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ตลอดจนการปลดกำลังคน นอกจากนี้ที่สำคัญก็คือ ต้องมีการพยายามเผยแพร่ข้อความรู้เกี่ยวกับตำแหน่งงานว่างต่าง ๆ ให้ทั่วถึงด้วย

2.5 ลดการอพยพออกของนักศึกษา

ในประเทศด้อยพัฒนาหลายประเทศนั้นปรากฏว่าอัตราการกลับคืนประเทศของนักศึกษาที่ไปศึกษาต่างประเทสนั้นมีน้อยมาก เช่นกรณีของเกาหลีใต้และไต้หวัน เป็นต้น ผู้ที่ประเทศด้อยพัฒนาต้องสูญเสียไปในรูปนี้ ส่วนมากจะมีความรู้อย่างน้อยก็ในระดับปริญญาตรีทำให้เป็นการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่คุ้มค่าสำหรับการพัฒนาประเทศออกไป นอกจากนี้ผู้ที่ศึกษาจบและกลับคืนมายังบ้านเกิดก็ยังมีส่วนหนึ่งที่ได้รับการฝึกฝนมาในสาขาหรือในเทคนิคประเภทที่ไม่ตรงกับความต้องการ เป็นเหตุให้กลายเป็นกำลังคนส่วนเกินและบางคนอาจพยายามออกไปใหม่ในที่สุด

ประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่พอใจกับผลของการที่นักศึกษาไปศึกษาต่อในต่างประเทศดังกล่าวข้างต้นอาจใช้มาตรการต่อไปนี้คือ

(ก) ทำการศึกษาถึงความต้องการกำลังคนของชาติว่าต้องการประเภทใดตามลำดับความสำคัญที่ต้องได้มาโดยการไปศึกษาในต่างประเทศ และดำเนินการให้เป็นที่มั่นใจว่าจะมีนักศึกษาที่คัดเลือกอย่างดีแล้ว จำนวนเพียงพอถูกส่งไปเรียนต่างประเทศในสาขาที่คัดเลือกแล้ว ซึ่งมาตรการนี้อาจควบคุมให้เป็นตามต้องการได้โดยระบบการให้ทุนการศึกษา

(ข) พยายามให้ผู้ที่ต้องการจะออกไปนั้นต้องได้ปริญญาสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ภายในประเทศ ทั้งนี้โดยที่สาขาใดสามารถศึกษาได้ภายในประเทศก็ไม่จำเป็นต้องให้ออกไปศึกษาในต่างประเทศ

(ก) ติดต่อใกล้ชิดตลอดเวลากับผู้ไปศึกษาต่างประเทศ (อาจทำได้เฉพาะกับนักศึกษาที่ไปด้วยทุนรัฐบาลเท่านั้น)

(ง) จัดให้มีสิ่งจูงใจในการกลับโดยทำให้มั่นใจว่าจะมีงานที่น่าพอใจรออยู่ ส่วนผู้ที่ไปด้วยทุนนั้นก็อาจใช้วิธีการให้ทำสัญญาผูกมัดไว้

2.6 จัดให้มีรางวัลพิเศษแก่ผู้อพยพที่กลับคืนมา

ประเทศด้อยพัฒนาจำนวนมาก นั้นปรากฏว่ามีประชากรที่มีความรู้ความชำนาญสูงและจำเป็นต่อกระบวนการพัฒนาประเทศไปทำงานอยู่ในประเทศพัฒนาแล้วเป็นอันมาก และเป็นผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจจะงักงันหรือไม่อาจก้าวหน้าไปได้มากเท่าที่ควร

บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญสูงดังกล่าวนี้บางคนอาจถูกจูงใจให้กลับคืนประเทศบ้านเกิดได้โดยสิ่งสำคัญก็คือ ต้องมีงานที่เหมาะสมในสายตาของเขาจัดไว้ให้ ซึ่งการเสนองานให้ล่วงหน้าโดยระบุเงื่อนไขที่แน่นอนเกี่ยวกับการจ้างงานไว้ด้วยจะเป็นวิธีการที่แน่นอนที่สุดที่จะดึงบุคคลเหล่านั้นกลับมา แต่เนื่องจากจำนวนของงานที่มีลักษณะเช่นนั้น ในประเทศด้อยพัฒนาโดยปกติจะมีจำกัด ดังนั้นบุคคลที่จะถูกดึงดูดใจให้กลับมานั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสำคัญเป็นพิเศษจริง ๆ เท่านั้น ภายใต้งื่อนไขนี้ สิ่งจูงใจพิเศษเพิ่มเติมบางประการก็อาจช่วยดึงดูดใจมากขึ้นเช่นการจ่ายอุดหนุนค่าโดยสารในการเดินทางกลับประเทศ, การจ่ายอุดหนุนด้านที่อยู่อาศัย และการปรับข้อกำหนดในการเกณฑ์ทหารให้เป็นประโยชน์แก่ผู้กลับมาเป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งจูงใจพิเศษเหล่านี้จะต้องใช้อย่างระมัดระวังและในขอบเขตจำกัด เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันมากกับแรงงานที่ไม่ได้อพยพออก

2.7 ส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตเดียวกัน⁵

ประเทศที่สูญเสียกำลังคนโดยเฉพาะผู้มีความรู้ความชำนาญสูงออกไปเป็นจำนวนมากนั้น ปรากฏว่ามักเป็นประเทศที่มีขนาดเล็กเกินไป หรือมีระดับการพัฒนาดำเนินไปที่จะรับเอาหรือรักษากำลังคนที่มีความรู้ความชำนาญสูงเอาไว้ในประเทศของตนได้

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพจะเป็นผลดีในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของเขตซึ่งจะทำให้โอกาสในการจ้างงานแรงงานประเภทต่าง ๆ มีมากขึ้น และการร่วมมือกันภายในกลุ่มก็อาจทำให้สามารถจัดตั้งศูนย์วิจัย หรือสถาบันการศึกษาชั้นสูงสำหรับเขตขึ้น ซึ่งประเทศเล็ก ๆ เพียงประเทศเดียวไม่อาจทำได้ ผลก็คือผู้มีความรู้ความชำนาญสูงนั้นจะถูกดึงดูดให้อยู่ในประเทศมากขึ้น การเดินทางไปศึกษานอกเขตก็จะน้อยลง และหลักสูตรการศึกษาก็จะสามารถทำให้เหมาะสมแก่เขตได้ดีกว่าการที่นักศึกษาต้องไปศึกษาในประเทศนอกเขตด้วย

⁵ Ibid., pp.256-258

2.8 ลดการกีดกันภายในประเทศลง⁶

เป็นไปได้ว่าการกีดกันบุคคลเนื่องจากเชื้อชาติ, วรรณะ, ผิว, ความคิดเห็นทางการเมือง และกีดกันในด้านการทำงานตามระบบพรรคพวกหรือระบบอาวุโสซึ่งไม่ยอมรับความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่ เหล่านี้อาจทำให้เกิดการทำงานต่ำระดับหรือสูญเสียบุคคลที่ถูกกีดกันเหล่านี้ไปโดยการอพยพออกได้ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงผลของการกีดกันดังกล่าวข้างต้นนั้นได้แก่การที่คนหนุ่มสาวแอฟริกันจำนวนมาก ออกจากประเทศของตนเนื่องจากไม่พอใจกับการขาดสถานภาพและการยอมรับที่เหมาะสมเพียงพอ อีกกรณีหนึ่งก็ได้แก่การที่นักวิทยาศาสตร์สำคัญ ๆ จำนวนมากได้อพยพมายังสหรัฐฯ เพราะถูกกีดกันด้านเชื้อชาติศาสนา และความคิดเห็นทางการเมืองในเยอรมันสมัยนาซี หรือการที่เมื่อมีการปฏิวัติทุกครั้งในแอฟริกาหรือละตินอเมริกาจะต้องมีการลี้ภัยทางการเมืองตามมาเป็นต้น

ถ้าหากรัฐบาลสามารถดำเนินการลดการกีดกันด้านต่าง ๆ ภายในประเทศลงได้ ก็อาจทำให้แรงงาน (โดยเฉพาะผู้มีความรู้ความชำนาญสูง) คงอยู่ในประเทศได้มากขึ้น

2.9 เน้นในการพัฒนาการผลิตแบบใช้แรงงานมาก

ประเทศที่มีผู้อพยพออกเป็นจำนวนมากนั้นส่วนใหญ่มีกำลังแรงงานวัยเยาว์ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โครงสร้างอายุของประชากรร่วมกับอัตราการเกิดที่สูงทำให้กำลังแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ถ้าหากการวางแผนนโยบายเศรษฐกิจผิดพลาดโดยที่รัฐบาลไปเน้นหนักในการพัฒนาการผลิตแบบใช้ทุนมาก (Capital intensive)⁷ ซึ่งไม่เข้ากับสภาพของประชากรก็จะยิ่งไปเพิ่มความกดดันให้มีการอพยพออกมากขึ้นไปอีก ตัวอย่างของสภาพการเช่นนี้ก็ได้อีกกรณีของเม็กซิโกในทศวรรษ 1950 ซึ่งมีการพัฒนาชนบทคือ สาขาการเกษตรให้เป็นการผลิตแบบใช้ทุนมากผลก็คือในช่วงจากปี 1950-60 นั้นแรงงานชนบทที่ไม่มีที่ดินทำกินของตนเองได้เพิ่มขึ้นจาก 2.3 เป็น 3.3 ล้านคน และจำนวนวันเฉลี่ยที่แรงงานแต่ละคนทำนั้นลดจาก 194 เป็นเพียง 100 วัน ต่อปี ซึ่งแสดงถึงการทำงานต่ำระดับอย่างมาก แรงงานในชนบทซึ่งไม่มีงานทำมากนักได้กลายเป็นผู้อพยพเข้าสู่เมืองและถ้าพบว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตเมืองเป็นแบบใช้ทุนมากอีกก็จะพยายามหาทางอพยพออกโดยเฉพาะไปสู่สหรัฐฯ

มาตรการที่จะควบคุมการอพยพออกที่เนื่องมาจากสาเหตุข้างต้นนั้นก็คือ การวางแผนนโยบายการพัฒนาให้เหมาะสม ซึ่งได้แก่เน้นหนักในการพัฒนาชนบทโดยมุ่งสร้างงานให้เกิดขึ้นเพราะ

⁶ Ibid., p.259

⁷ Kathleen Newland, *International Migration: The Search for Work* (Washington D.C.: Worldwatch Institute, 1979), p.26

สาขาชนบทเป็นที่ซึ่งมีประชากรทำงานต่ำกว่าระดับสะสมอยู่มากมาย ส่วนในด้านอุตสาหกรรมทั่วไปก็ควรเน้นหรือส่งเสริมเป็นพิเศษในอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตแบบใช้แรงงานมาก (Labor intensive) ซึ่งถ้ามีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพแล้วก็จะลดความกดดันในการอพยพออกไปได้เป็นอันมาก

2.10 พยายามไม่ขึ้นกับเงินส่งกลับประเทศของแรงงานมากเกินไป

มีประเทศในโลกที่ 3 จำนวนมากที่เงินส่งกลับประเทศจากแรงงานชาติของตนที่ไปทำงานอยู่ในต่างประเทศนั้นเป็นแหล่งสำคัญของเงินตราต่างประเทศที่จะใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ดังที่ปรากฏว่ากระแสเงินส่งกลับประเทศสุทธิสู่ประเทศกำลังพัฒนาเป็นถึง 8 ล้านเหรียญ ในปี 1975 ซึ่งเป็น 2 เท่าของปี 1972 และยังมีแนวโน้มจะขยายตัวขึ้นอีกเรื่อย ๆ ซึ่งการที่มีหลายประเทศผูกพันกับเงินส่งกลับดังกล่าวนี้มากเกินไป ทำให้เศรษฐกิจต้องกระทบกระเทือนอย่างหนักหากมีสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนการทำงานของผู้อพยพในต่างประเทศเกิดขึ้น เช่นเมื่อเศรษฐกิจถดถอยในยุโรปตะวันตกตอนต้นปี 1973 ทำให้ผู้อพยพต้องออกจากงานเป็นจำนวนมาก หรือภาวะสงครามในตะวันออกกลางซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีการจ้างแรงงานอพยพเป็นจำนวนมากในปัจจุบันก็ย่อมกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของชาติที่พึ่งต่อเงินส่งกลับเหล่านี้เป็นอันมากอย่างแน่นอน⁸

จากความไม่มีเสถียรภาพหรือความไม่แน่นอนของรายได้ในรูปเงินส่งกลับของแรงงานอพยพนี้ประเทศที่มีผู้อพยพออกจึงไม่ควรพึ่งแหล่งเงินตราต่างประเทศแหล่งนี้มากเกินไป ซึ่งมาตรการที่ควรกระทำก็คือเงินที่ส่งกลับมานั้นควรถูกนำไปใช้ในหนทางที่ก่อให้เกิดผลิตผลแก่ประเทศโดยเฉพาะเพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนา ซึ่งจะทำให้ประเทศไม่จำเป็นต้องพึ่งเงินดังกล่าวนั้นต่อไปในอนาคตตัวอย่างเช่น ในยูโกสลาเวียได้มีการทดลองโครงการซึ่งผู้อพยพออกจากเขตเดียวกันได้รวบรวมเงินออมของเขาส่งกลับประเทศเพื่อไปสร้างอุตสาหกรรมแบบใช้แรงงานมากขึ้นในเขตบ้านเกิดโดยการจ้างทำงานในอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้ให้ความสำคัญแก่สมาชิกครอบครัวของผู้อพยพออกก่อนและแรงงานที่อพยพกลับมาจะทำหน้าที่เป็นผู้ฝึกสอนและควบคุมดูแลมาตรการเหล่านี้จะช่วยทำให้ลดความกดดันให้เกิดการอพยพออกจำนวนมากในที่สุด

2.11 การพยายามรักษาระดับประชากรไว้

การมีประชากรมากเกินไปเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของความด้อยพัฒนาและทำให้เกิดการว่างงาน ความอดอยากหิวโหย ความทุกข์ยากต่าง ๆ นอกจากนี้การพยายามใช้มาตรการต่าง ๆ

⁸ Ibid., p.15

ข้างต้นเพื่อลดความกดดันในการอพยพออกนั้นก็จะไม่อาจประสพผลได้เลยถ้าหากประชากรของประเทศยังเพิ่มในอัตราสูง

ดังนั้นมาตรการสำคัญที่จำเป็นต้องควบคู่ไปกับมาตรการอื่น ๆ ในการที่จะลดความกดดันด้านการอพยพออกก็คือ การพยายามรักษาระดับประชากรไว้ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการพัฒนาของเศรษฐกิจ ซึ่งนอกจากจะทำให้แนวโน้มการอพยพออกลดลงแล้วยังเป็นทางที่จะทำให้สามารถแก้ไขความทุกข์ยากของประชากรส่วนใหญ่ได้ดีขึ้นอีกด้วย

3. มาตรการที่ควรดำเนินการในประเทศที่มีผู้อพยพเข้าจำนวนมาก

3.1 เพิ่มการผลิตบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญสูงในประเทศของตน

ประเทศที่พัฒนาแล้วถูกกล่าวหาว่ากระทำสิ่งที่เอาเปรียบประเทศด้อยพัฒนาอย่างมากในด้านการดึงดูดเอาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูงซึ่งประเทศด้อยพัฒนาลงทุนไปในตัวบุคคลเหล่านั้นเป็นจำนวนมากเข้าไปทำงานในประเทศพัฒนาแล้ว สภาพการที่เป็นเช่นนี้ทำให้เกิดการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงต่อกระบวนการพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย

ในปัญหาด้านนี้นั้น ประเทศพัฒนาแล้วควรต้องรับผิดชอบเนื่องจากการที่มีผู้ความรู้สูงลี้ภัยไหลเข้ามายังประเทศพัฒนาแล้วนั้นย่อมแสดงถึงว่าประเทศพัฒนาแล้วดังกล่าวมิได้ผลิตบุคคลเหล่านั้นเพื่อสนองความต้องการภายในประเทศได้เพียงพอ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดถึงการผลิตกำลังคนระดับสูงที่ไม่เพียงพอในประเทศพัฒนาแล้วก็คือ ในด้านการศึกษาแพทย์โดยเฉพาะในสหรัฐฯ ซึ่งปริมาณการผลิตแพทย์ถูกจำกัดอยู่โดยสมาคมแพทยอเมริกัน (AMA) ทำให้สหรัฐฯ ต้องหา 20% ของแพทย์ใหม่ ๆ แต่ละปีมาจากประเทศอื่นเป็นต้น

มาตรการที่ควรดำเนินการโดยประเทศพัฒนาแล้วก็คือขยายการผลิตบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญสูงขึ้นในประเทศของตนให้พอเหมาะกับความต้องการภายใน และถึงแม้ว่าจะไม่ถึงกับสนองความต้องการได้พอก็อาจช่วยลดการอพยพประเภทนี้ซึ่งเป็นผลเสียต่อประเทศด้อยพัฒนาลงไปได้มาก

3.2 การปรับปรุงนโยบายการอพยพเข้า

ในนโยบายการอพยพเข้าของประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายมักมีแนวโน้มที่จะให้ประโยชน์พิเศษหลายชนิดแก่บุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูง เช่น ผู้อพยพเข้ายุโรปตะวันตก หรือสหรัฐฯ นั้น ถ้าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูงเป็นพิเศษก็มีโอกาสได้รับการยอมรับให้เข้าตั้งถิ่นฐานทำงานในประเทศเหล่านั้นได้มากกว่าผู้อพยพที่มีความรู้ความสามารถธรรมดาอื่น ๆ นโยบายอพยพเข้าของประเทศพัฒนาแล้วในลักษณะนี้ ย่อมเป็นเหตุให้ประเทศด้อยพัฒนาต้องสูญเสียกำลังคนที่มีความรู้ความ

สามารถสูงไปเป็นอันมากในแต่ละปี ดังนั้นนอกจากประเทศพัฒนาแล้วจะสามารถช่วยแก้ปัญหาการสูญเสียให้แก่ประเทศด้อยพัฒนาได้โดยการเพิ่มการผลิตบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญสูงขึ้นเองดังในข้อ 3.1 แล้วก็อาจดำเนินการปรับปรุงนโยบายการอพยพเข้าได้โดยลดประโยชน์พิเศษที่เคยให้กับผู้มีความรู้ความสามารถสูงลง อันจะเป็นผลให้ปรากฏการณ์สูญเสียกำลังคนระดับสูงหรือเรียกว่า brain drain ของประเทศในโลกที่ 3 นั้นลดลงไปได้มาก

3.3 การให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา

มาตรการที่สำคัญซึ่งประเทศพัฒนาแล้วสามารถช่วยลดปัญหาการอพยพออกของประเทศด้อยหรือกำลังพัฒนาได้ก็คือการเน้นหนักในด้านการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาเหล่านั้นขึ้น จริงอยู่มาตรการนี้มิใช่มุ่งจะลดการอพยพโดยตรงแต่ถ้าการช่วยเหลือนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็จะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถสร้างงานและโอกาสในอาชีพขึ้นได้มากพอที่จะดึงแรงงานที่สำคัญของประเทศตนเองไว้ได้อย่างเหมาะสม และแนวโน้มในการอพยพออกจะลดลงโดยอัตโนมัติ

อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมาการช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้วนั้นมักไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงที่จำเป็นทั้งในด้านเทคโนโลยีและการจัดการอันจะทำให้ระดับการพัฒนาสูงพอ ทั้งนี้เพราะการจะดำเนินการให้มีประสิทธิภาพต้องเป็นกระบวนการระยะยาวมีเงินทุนเพียงพอสม่ำเสมอ ต่อเนื่องไม่เปลี่ยนระดับการช่วยเหลือกระทันหัน และต้องดำเนินการโดยบุคคลที่มีความสามารถสูง ซึ่งถ้าในการช่วยเหลือสามารถผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ก็จะเป็นผลสำคัญยิ่งที่จะลดการอพยพออกจากประเทศกำลังพัฒนา

3.4 พยายามแก้ไขความไม่สมดุลย์ในตลาดแรงงาน

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศที่มีผู้อพยพเข้ามาซึ่งส่วนใหญ่คือประเทศพัฒนาแล้วนั้นจำเป็นต้องรับผู้อพยพเข้ามากก็คือ ภาวะการที่ตลาดแรงงานภายในประเทศดังกล่าวไม่สมดุลย์คือมีอุปสงค์ในแรงงานโดยที่ไม่อาจมีอุปทานของแรงงานภายในประเทศมาตอบสนองได้เพียงพอ ซึ่งการที่อุปทานของแรงงานในประเทศไม่เพียงพอไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นในอาชีพที่จะต้องใช้ความรู้ความชำนาญสูงแต่อย่างใด และถ้าเป็นการขาดแคลนในด้านผู้มีความรู้ความชำนาญสูงก็อาจปรับนโยบายการศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนให้เหมาะสมได้ดังมาตรการในข้อ 3.1 อย่างไรก็ตามการขาดแคลนแรงงานบางประเภทนั้นมีสาเหตุจากโครงสร้างทางสังคมกล่าวคือ ลักษณะของงานที่มีความต้องการแรงงานเป็นงานประเภทที่ประชากรในประเทศพัฒนาแล้วถือว่าเป็นงานประเภทไม่พึงปรารถนาทางสังคม (Socially Undesirable Job) ซึ่งอาจเป็นเพราะเงื่อนไขในการจ่ายหรือเงื่อนไขในการทำงานนั้นไม่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ เช่นจ่ายค่าจ้างต่ำเกินไป หรือเป็นงานที่ถือกันว่าเป็นงานชั้นต่ำและงานหนักซึ่ง

ประชากรของประเทศพัฒนาแล้วไม่ปรารถนาจะทำ เป็นผลให้แรงงานจากประเทศด้อยพัฒนาซึ่งมีมาตรฐานการครองชีพต่ำกว่า และไม่เห็นว่างานดังกล่าวไม่พึงปรารถนาได้อพยพเข้ามาทำงาน อยู่เป็นจำนวนมาก

มาตรการแก้ไขความไม่สมดุลย์ในตลาดแรงงานดังกล่าวนี้อาจทำได้โดยยกระดับอาชีพบางอย่างให้มีมาตรฐานสูงขึ้นทางสังคม เช่นทำให้เกิดค่านิยมเป็นที่ยอมรับว่าไม่ใช่งานชั้นต่ำ หรือในอุตสาหกรรมบางประเภท ซึ่งต้องใช้แรงงานมากโดยที่ไม่อาจหาแรงงานจากภายในประเทศได้นั้นก็อาจหยุดการดำเนินการลงและเปิดทางให้สิ่งสินค้าเข้ามาทดแทน เป็นต้น

3.5 การนำงานมาสู่แรงงาน

ตามหลักการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศนั้นทางเลือกที่เป็นไปได้อย่างหนึ่งของการอพยพก็คือแทนที่จะให้มีแรงงานอพยพที่ค่าจ้างต่ำเป็นฝ่ายเดินทางมาทำงานยังโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศพัฒนาแล้ว ก็อาจจะเป็นในทางกลับกันคือ อุตสาหกรรมที่ต้องการใช้ประโยชน์จากค่าแรงต่ำนั้นอาจไปจัดตั้งขึ้นในประเทศที่มีแรงงานมากมายและค่าจ้างต่ำตามต้องการ ทั้งนี้โดยนายทุนและผู้ประกอบการในประเทศพัฒนาแล้วเป็นผู้ไปลงทุนและเป็นฝ่ายจัดการบริหาร ซึ่งย่อมเป็นฝ่ายเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ไม่ต่างกับการที่จัดตั้งอุตสาหกรรมขึ้นในประเทศของตน โดยขณะเดียวกันก็จะช่วยลดการอพยพออกของแรงงานในประเทศด้อยพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือทางตรงนั้น อุตสาหกรรมที่จัดตั้งขึ้นทำให้แรงงานมีงานทำมากยิ่งขึ้น และความกดดันในการอพยพออกน้อยลงส่วนทางอ้อมนั้นก็คือการที่อุตสาหกรรมที่มีาจัดตั้งนั้นถ้าเป็นในประเภทและปริมาณที่เหมาะสม ย่อมเป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งจะเปิดโอกาสให้เกิดการจ้างงานในสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นลูกโซ่และเป็นผลให้ความกดดันในการอพยพออกน้อยลงไปได้มาก

3.6 การควบคุมการอพยพที่ผิดกฎหมาย

ในประเทศที่มีผู้อพยพเข้าเป็นจำนวนมากเช่นสหรัฐฯ นั้นปรากฏว่ามีผู้อพยพเข้าประเภทที่ผิดกฎหมายอยู่เป็นอันมาก โดยเฉพาะจากประเทศแถบละตินอเมริกา ผู้อพยพเข้าที่ผิดกฎหมายเหล่านี้รัฐบาลของประเทศผู้รับเข้าไม่อาจควบคุมได้เป็นเหตุให้มาตรการต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้นจะไม่มีผลเท่าที่ควรเนื่องจากไม่อาจใช้กับผู้อพยพที่ผิดกฎหมายเหล่านี้ได้

ด้วยเหตุนี้เพื่อให้มาตรการควบคุมการอพยพเข้ามีประสิทธิภาพก็ควรจะมีการควบคุมการอพยพเข้าที่ผิดกฎหมายอย่างเข้มงวดร่วมไปด้วย

3.7 การให้การศึกษอบรมที่เหมาะสมสำหรับนักศึกษาต่างประเทศ

สาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการอพยพแรงงานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้สูงก็คือการที่บุคคลที่มีความรู้สูงนั้นได้รับการศึกษอบรมมาไม่ตรงกับความต้องการในประเทศบ้านเกิด

หรือในสาขาที่ขีดความสามารถในการพัฒนาของประเทศบ้านเกิดยังไม่ถึงขั้นที่จะรับเอาไว้ได้ผล ก็คือคนเหล่านี้ไม่อาจหางานที่เหมาะสมได้เมื่อกลับคืนสู่ประเทศของตนและจำเป็นต้องแสวงหา งานที่ต้องการในต่างประเทศ

ประเทศพัฒนาแล้วซึ่งมีนักศึกษาจากต่างประเทศมาศึกษาอยู่ในประเทศมากอาจสามารถ รับผิดชอบในเรื่องนี้ได้โดยการร่วมมือของสถาบันการศึกษาชั้นสูงต่าง ๆ ที่จะจัดหรือคัดเลือกนักศึกษา จากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนาให้เข้าศึกษาตามหลักสูตรหรือในสาขาที่เหมาะสมกับ สภาพการณ์ในประเทศบ้านเกิดของเขาหรือในสาขาที่จะสามารถส่งเสริมการพัฒนาได้ดีเท่านั้น ซึ่งการ ดำเนินการนี้อาจแฝงอยู่ในนโยบายการรับนักศึกษาต่างชาติของแต่ละสถาบันการศึกษาก็ได้

4. สรุปบททบทวนบทที่ 5

จากการที่การอพยพแรงงานระหว่างประเทศนั้นเป็นสิ่งที่ยากจะขัดขวางได้และมีทั้งผลดีและ ผลเสีย ดังนั้นทางที่ดีที่สุดจึงไม่ควรใช้มาตรการรุนแรงห้ามการอพยพเข้าหรือออกซึ่งเป็นการจำกัด เสรีภาพเกินไป แต่ควรใช้มาตรการที่จะลดผลเสียให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

มาตรการในการลดผลเสียที่ควรดำเนินการในประเทศที่มีผู้อพยพออกนั้นได้แก่การเพิ่ม ค่าจ้างและเงินเดือน การเพิ่มโอกาสทางอาชีพ การปรับปรุงนโยบายการศึกษาและกำลังคน การ ปรับปรุงการดำเนินการของตลาดแรงงาน ลดการอพยพออกของนักศึกษา จัดให้มีรางวัลพิเศษแก่ ผู้อพยพออกที่กลับคืนมา ส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตเดียวกัน ลดการกีดกันภายในประเทศลง เน้นในการพัฒนาการผลิตแบบใช้แรงงานมาก พยายามไม่ขึ้นกับเงิน ส่งกลับประเทศของแรงงานมากเกินไป และการพยายามรักษาระดับประชากรไว้ ส่วนมาตรการ ที่ควรดำเนินการในประเทศที่มีผู้อพยพเข้าจำนวนมากนั้นได้แก่ การเพิ่มการผลิตบุคคลที่มีความ รู้ความชำนาญสูงในประเทศของตน การปรับปรุงนโยบายการอพยพเข้า การให้ความช่วยเหลือแก่ ประเทศกำลังพัฒนาการพยายามแก้ไขความไม่สมดุลย์ในตลาดแรงงาน การให้ความยุติธรรมทางสังคม แก่ผู้อพยพเข้าการทำงานมาสู่แรงงาน การควบคุมการอพยพที่ผิดกฎหมาย และการให้การศึกษอบรม ที่เหมาะสมสำหรับนักศึกษาต่างประเทศ

วิธีการที่ดีที่สุดในมาตรการลดผลเสียก็คือ การร่วมมือกันระหว่างประเทศทั้ง 2 ฝ่าย คือทั้งประเทศที่มีผู้อพยพออก และประเทศที่มีผู้อพยพเข้า นอกจากนั้นองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ก็สมควรเข้ามามีบทบาทให้มากยิ่งขึ้นด้วย

5. แนวทดสอบความรู้จากบทที่ 5

- (1) มาตรการใดบ้างที่ควรดำเนินการเพื่อลดผลเสียจากการอพยพในประเทศที่มีผู้อพยพออก
- (2) มาตรการใดบ้างที่ควรดำเนินการเพื่อลดผลเสียจากการอพยพในประเทศที่มีผู้อพยพเข้า
- (3) ประเทศที่เกิดผลเสียจากการอพยพออกเป็นจำนวนมากนั้นควรปรับปรุงนโยบายการศึกษาและกำลังคนอย่างไร
- (4) ในกรณีของประเทศไทยนั้น ควรมีมาตรการป้องกันไม่ให้แรงงานที่มีความรู้ความชำนาญระดับสูงอพยพออกไปได้อย่างไร
- (5) ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีแรงงานต่างชาติอพยพเข้ามากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ควรมีมาตรการเพื่อช่วยลดการอพยพเข้าจำนวนมากได้อย่างไร
- (6) การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจจะมีส่วนช่วยลดการอพยพออกของกำลังคนระดับสูงในประเทศกำลังพัฒนาได้อย่างไร
- (7) ความสมบูรณ์ของสภาพตลาดแรงงานภายในแต่ละประเทศจะมีส่วนป้องกันมิให้เกิดการอพยพออกได้อย่างไร